

INSTRUMENTARIUM KAPELI LUDOWEJ

KONTRABAS

material do nauki samodzielnej Pracowni Tradycji Polskiej

Zespół Pieśni i Tańca Ziemi Szczecińskiej „Krağ”

Pałac Młodzieży — Pomorskie Centrum Edukacji w Szczecinie

Grupa: Krağ Senior 1, 02.12.2020 r.

Kontrabas to największy i najniżej brzący instrument smyczkowy. W orkiestrze pełni najczęściej funkcję bazy harmoniczej i wsparcia rytmicznego. Kształt instrumentu podobny jest do budowy wiolonczeli. Jest jednak znacznie od niej cięższy i wyższy, dlatego gra się na nim zwykle na stojąco lub siedząc na wysokim stołku. Posiada cztery struny strojone w kwartach. Początkowo prawdopodobnie był wiolonczelą o niższym stroju. Ze względu jednak na to, że pudło wiolonczeli było zbyt małe, by odpowiednio wzmocnić tak niskie dźwięki, zaczęto budować instrumenty większych rozmiarów. W tym miejscu drogi budowniczych instrumentów zaczęły się od siebie coraz bardziej oddalać, a kontrabasy zaczęły się różnić znacząco. Warto wspomnieć, że tylko kontrabas z tej rodziny instrumentów doczekał się tak wielu różnorodnych konstrukcji. Początkowo kontrabasy posiadały tylko 3 struny, co powodowało, iż instrumenty te brzmiały lekko i dźwięcznie. Niestety z upływem czasu rosły wymagania kompozytorów, którzy domagali się coraz to niższych i niższych dźwięków. Jest to bardzo ciekawe, jak komponowana muzyka wpływała na powstające instrumenty, które przed którymi stawiano coraz to większe wymagania. Warto przytoczyć tutaj najślynniejszy fragment orkiestrowy, który ostatecznie przesądził iż 3 strunowe kontrabasy muszą odejść w przeszłość. Partia ta wymagała tak niskiego dźwięku iż trzeba było zmodyfikować instrument i dodać kolejną niższą strunę (E). Współcześnie wychodząc dalej naprzeciw wymaganiom kompozytorów mamy w orkiestrach kontrabasy 5 strunowe. Do orkiestry kontrabas włączony został w XVIII wieku. Współcześnie stosuje się ich zwykle 8. We wczesnych formach kontrabas pojawił się już w XVI wieku, podobnie jak reszta rodziny instrumentów smyczkowych. Popularny stał się w czasach Józefa Haydna i Wolfganga Amadeusza Mozarta za sprawą włoskich wirtuozów. Jednym z najślynniejszych był Domenico Dragonetti, który osiedlił się w Anglii. Inny włoski kontrabasista Giovanni Bottesini był także kompozytorem.

Praktyka wykonawcza w zespołach ludowych: kontrabas, jako tzw. duże basy, rozpowszechniał się w kapelach ludowych dopiero od XX w.; był droższy od małych basów jako instrument, również grającemu na nim muzykantowi trzeba było więcej płacić (niezależnie od należności uzgodnionej, za grę np. podczas wesela, także od każdego tańca – zapłatę wrzucano do basów, nierzadko przez wycięte w dolnej płycie korpusu "drzwiczki"; wchodził na ogół w skład większych kapel ludowych w Małopolsce (Krakowskie, Rzeszowskie). Basy pełnią w ludowych zespołach podwójną funkcję. Na pierwszą wskazuje ich nazwa – służą do basowania, czyli odgrywania podstawy harmoniczej dla tradycyjnych melodii. Drugą funkcją jest nadawanie i podtrzymywanie tanecznego rytmu. Instrumenty basujące różnią się między sobą pod względem formy, techniki wykonania, a nawet technik gry. Na starszych basach

pozbawionych podstrunnicy gra się bez palcowania, przeciągając smyczkiem po odpowiednio nastrojonych pustych strunach. Przykładem takiego instrumentu jest maryna występująca w północnej Wielkopolsce i na Kujawach. Ma ona bardzo charakterystyczny wygląd – pudło rezonansowe wsparte na mocnej drewnianej listwie ma kształt prostokątny lub trapezoidalny, a na komorze kołkowej osadzony jest metalowy pręt z mosiężnymi talerzykami wzbudzającymi do drgań poprzez uderzanie nóżką instrumentu o podłogę. Maryna ma dwie lub trzy struny strojone w stosunku kwinty i kwarty. Niektóre egzemplarze mają podstrunnicę, która umożliwia skracanie strun palcami.

W praktyce ludowej występują także basy o korpusie wymodelowanym na kształt skrzypiec, przypominające profesjonalną wiolonczelę. Pod względem

techniki wykonania można je podzielić na basy dłubane i basy klejone. Basy dłubane, zwykle dwu- lub trzystrunowe, wykonane są z jednego kawałka drewna i mają często specyficzny podstavek o asymetrycznych nóżkach – jedna wsparta jest na górnej płycie instrumentu, druga przechodzi przez otwór rezonansowy i sięga do dolnej płyty jego korpusu. Taki podstavek, występujący również w mazankach, pełni jednocześnie funkcję duszy – przenosi drgania dźwiękowe i chroni pudło rezonansowe przed uszkodzeniem. Basy klejone wykonane są z ciętych płyt i mają wklejane boki. Są zwykle nieco większe od dłubanych i mają cztery struny.

Basy często zaopatrzone są w sznurek, który ułatwia trzymanie instrumentu i jego transport. Grający przewiesza basy przez lewe ramię i obejmuje je lewą ręką. Andrzej Bieńkowski, badacz polskiej kultury wiejskich muzykantów, podaje: „Kiedy skrzypek był umówiony do gry, to brał pod pachę skrzypce i

basy na plecy, i szedł po prostu na wesele. Dawał basy ludziom, którzy tańczyli na weselu, a ci za dodatkowy kieliszek wódki basowali. Umiejętność basowania była powszechna”.

Basy z czasem zaczęły nieco tracić na znaczeniu wraz z upowszechnieniem się w kulturze ludowej harmonii i akordeonów. Były także zastępowane przez kontrabasy lub ludowej produkcji instrumenty na kontrabasach wzorowane. Okazałe rozmiary i brzmienie instrumentu podnosiło rangę kapel. A także ich cenę. Czasem w spodniej płycie dużych basów wycinano drzwiczki, które miały zachęcać uczestników wesela do zrzucania się na wynagrodzenie dla muzykantów.

Sprawdź więcej!

<https://www.youtube.com/watch?v=GStg7ocnDw8>

<https://www.youtube.com/watch?v=AunloCLSc2c>